

Evropska medijavelistika je nakon dugogodišnjih napornih istraživanja i pod utjecajem svih tih različitih strujanja posljednjih godina napokon postavila srednji vijek na zasluženom mjesto. Čudno je stoga (ili čak veoma tužno) da njegovo »istupanje na scenu« u punom sjaju i bogatstvu još uvijek nije potaknulo iz letargije naše prevodioce. Gotovo je nevjerovatno da prijevoda suvremenih teatroloških studija iz razdoblja medijavelistike u nas zapravo i nema – iz djela S. D'Amica, C. Mollinaria, J. Divignauda, E. Auerbacha i sl. (prijevod originalnih dramskih djela bolje da i ne spominjemo), koja su nam dostupna, o srednjem se vijeku zaista ne može dovoljno doznati.

Uočivši taj propust, Dragan Klaić, izvanredni profesor povijesti svjetskog kazališta i drame na Fakultetu dramskih umjetnosti u Beogradu, ugledan kazališni kritičar i esejist, svojom je novom knjigom **Pozorište i drame srednjeg veka** nadomjestio ogromnu prazninu u našoj teatrološkoj prijevodnoj literaturi. Zamišljena i kao antologija i kao hrestomatija ta je njegova knjiga pisana s ciljem da bude »tek uvodno štivo o srednjevekovnom teatru koji se u našoj svesti još uvek pojavljuje, kako kaže Nagler, kao teatar »fantoma i senki«².

Knjiga **Pozorište i drame srednjeg veka** je podijeljena u tri dijela: Prvi dio – **Srednjovekovni dramski tekstovi i odlomci**, drugi dio – **Savremena tumačenja srednjovekovnog pozorišta**, treći dio – **Dodaci: a) Dokumenti, b) Ilustracije, c) Glosar, d) Hronologija, e) Izabrana bibliografija**.

Prvim dijelom knjige obuhvaćeni su odlomci ili cjelovita srednjovekovna dramska djela. Izborom tekstova predstavljeni su gotovo svi srednjovekovni dramski žanrovi – od izrazito religioznih do potpuno svjetovnih dramskih vrsta. Kratkim uvodnim objašnjenjima kojima su popraćeni svi prijevodi olakšava se razumijevanje svakog dramskog djela u kontekstu vremena u kojem je ono nastalo, kao i njegova povezanost s drugim kazališnim vrstama toga doba. U antologiji su prevedena djela porijeklom s evropskog zapada – iz Francuske, Njemačke, Engleske, Italije i Španjolske – nastala od X. (kada saksonska redovnica Hrosvita von Gandersheim pod snažnim Terencijevim utjecajem piše dramski tekst **Dulcitije** – kratku religioznu dramu didaktičnog sadržaja namijenjenu vjerojatno čitanju – koji, kao uostalom i druga njena djela, ostaje izvan glavnog smjera razvoja kasnije religijske drame srednjeg vijeka) do XVI. stoljeća (tj. kratke farse, **pasosa Zemlja Dembelija** poznatog utemeljitelja španjolske komedije Lope de la Ruede koja, iako još dramaturški i tematski pripada teatru srednjeg vijeka, najavljuje novo, preporodno doba). Kroz petnaest prevedenih dramskih djela Dragan Klaić nam omogućuje praćenje lagane evolucije srednjovekovnih vrsta, i postojanost nekih medijevalnih tema.

U drugom dijelu Klaićeve knjige sabrane su suvremene teatrološke studije čiji se autori osvrću na najvažnije aspekte srednjovekovne prakse. Jedan od osnovnih problema koji zaokuplja medijaveliste svakako je porijeklo srednjovekovnog kazališta.

Istraživači medijevalnog teatra slažu se u mišljenju da se liturgijska drama razvila iz uskršnjeg tropa, tj. dijaloških umetaka u liturgijski čin, ali ne i u pogledu daljnjeg razvoja dramskih vrsta – tako npr. Benjamin Hunningher u članku **Mim od antike do liturgijske drame** zastupa usamljeno gledište da se liturgijska drama doduše razvila iz tropa, ali pod snažnim utjecajem profesionalnih glumaca – mimičara. Nasuprot njemu, Richard Axton ističe osebnost liturgijskog koncepta i potpuno odbacuje mogućnost uplićivanja mima u njega.

Od svog postanka teatrološka istraživanja su se uglavnom kretala od evolucionističkih koncepcija prema dokazima o paralelnom postojanju i razvoju crkvene tradicije (vezane uz liturgijski obred) i svjetovne tradicije (vezane uz otvoreni gradski prostor).

Iz teksta Alfreda Simona vidljivo je da je evolucionistička teorija – po kojoj su misterije ili religiozno kazalište laika, nastalo posredstvom tzv. poluliturgijske, mješovite drame – ustvari pogrešna. S tim njegovim mišljenjem slaže se većina suvremenih medijavelista. Većina od njih smatra da porijeklo tih dramskih vrsta, osim u liturgijskom kazalištvu, treba potražiti i u drugim parateatarskim manifestacijama srednjovjekovnog života. Slijedeći takav način razmišljanja Glynne Wickham i Jean Claude Aubailly istražuju komične predstave lutajućih histriona i mnogobrojne druge neliterarne scenske oblike srednjeg vijeka – parade, dvorske zabave, folklorne plesove, prurušavanja, pantomimu, viteške turnire, procesije, karnevalske obrede i dr. Njima se pridružuje i Raymond Lebègue člankom **Komično u duhovnom i svetovnom pozorištu** u kojem upozorava da je razdvajanje ozbiljnih i komičnih žanrova u srednjovjekovnoj dramskoj umjetnosti gotovo nemoguće. Na to je već ranije upozorio Erich Auerbach u svojoj knjizi **Mimesis** u kojoj je na primjeru **Igre o Adamu i Evi** (koja je prevedena u Klaićevoj antologiji) kao jedan od bitnih momenata istakao unošenje svakodnevno-realističkog i komičnog u religijsku dramsku književnost.

Ne smijemo zaboraviti da je scensko izvođenje u srednjem vijeku bilo povlašteno u odnosu na tekst. Istraživanja načina na koji su izvođene dramske predstave, kao i kazališnih pomagala koja su pri tom korištena predmet je interesa Allardycea Nicolla i Williama Tydemana. Rezultati njihovih istraživanja ponekad nisu istovjetni čemu su svakako uzrok varljivost i višeznačnost sačuvanih teatarskih dokumenata na što nas i upozorava A. M. Nagler tekстом **Procesijski ili statični oblik?**

U nastojanju da nam predstavi što cjelovitiju sliku heterogene i dinamične medijevalne teatarske stvarnosti Dragan Klaić je u svoju knjigu **Pozorište drame i srednjeg veka** uvrstio i radove koji se bave i drugim važnim vidovima srednjovjekovnog života – sociološkim (članak Gustavea Cohena) i ekonomskim (W. Tydeman).

Dosada smo izdvojili samo neke momente koje istražuju suvremeni teoretičari medijevalnog teatra. Uz njih u prevedenim tekstovima ćemo naići i na niz drugih momenata nužnih za razumijevanje te kazališne epohe – izdvojene su neke tematske preokupacije srednjovjekovnih pisaca, odnos crkve prema kazalištu, specifični uvjeti nastajanja i razvoja liturgijske drame u pojedinim evropskim centrima, vezanost scenskih izvedbi uz katolički kalendar i sl. Posljednjim tekстом H. Rey-Flauda najavljuje se novo – renesansno doba.

Radi lakšeg razumijevanja, boljeg pregleda najvažnijih događaja i stvaranja što jasnije predožbe o srednjem vijeku kao specifičnom civilizacijskom kompleksu, u trećem dijelu knjige dani su neophodni dodaci – originalni dokumenti preuzeti iz zbirke A. M. Neglera, ilustracije srednjovjekovnih predstava iz različitih izvora, glosar pojmova, kronologija zbivanja sastavljena na osnovu tablica iz više djela (H. Kindermanna, W. Tydemana, R. L. Storeya i dr.), te iscrpna bibliografija kritičke literature.

I na kraju moramo naravno spomenuti uvodnu studiju samog priređivača ove izvanredne antologije/hrestomatije – Dragana Klaića, u kojoj su objašnjeni svi problemi s kojima se je sretao kako on, tako i gotovo svi istraživači srednjeg vijeka. Ukratko, prikazujući pregled povijesti toga doba autor upozorava da »upoznavanje srednjevekovnog pozorišta može da olakša poimanje protivrečnih tokova suvremenog teatra i kritičku artikulaciju njegovih koncepcija (...) da razjasni eklektičnost današnjeg teatra, njegovu **postmodernističku** sklonost ...«³. Govoreći slično i u zaključku o neophodnosti proučavanja srednjovjekovnog kazališta ne samo zbog njegove dramaturgije, već i zbog njegovih transestetskih aspekata, Dragan Klaić nas svojim razmišljanjima podsjeća na Umberta Eca i

njegov članak **Prema novome srednjem vijeku**. U tom svojem radu Eco ističe da nam srednji vijek može poslužiti kao model za razumijevanje onoga što se danas događa, što ujedno i ilustrira na primjerima kulturnih, umjetničkih, filozofskih, političkih, ekoloških, psiholoških, pedagoških i drugih paralelizama između tih dvaju razdoblja. Citatom iz spomenutog Ecova članka htjela bih okončati i prikaz ove vrijedne knjige Dragana Klaića koja je zaista uspjela obnoviti dugo zanemarivan i odbacivan srednjovjekovni projekt za koji poznati talijanski semiotičar kaže: »Srednji vijek je na svoj način sačuvao nasljeđe prošlosti, ali ga nije zamrznuo, nego ga je stalno ponovno prevodio i upotrebljavao. Bio je to golemi **bricolage** koji je održavao ravnotežu između nostalgije, nade i očajanja«⁴ Ponekad se možda ipak treba upitati zašto je u nas ta povijest tako često zanemarivana.

Adriana Car

BILJEŠKE

¹ Divinjo, Žan, **Sociologija pozorišta**, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd 1978, p.83

² Klaić, Dragan, **Pozorište i drame srednjeg veka**, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad 1988, p.8

³ Klaić, Dragan, o.c., p. 20

⁴ Eco, Umberto, **Prema novome srednjem vijeku**, u: **Republika 9-10**, godišta XLIV, Zagreb 1988, 106-121. p.